

مقاله پژوهشی: الگوی بومی تأمین امنیت سرمایه‌گذاری با تأکید بر بُعد حقوقی -

قضایی

وحید ریاضی^۱

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۹/۲۰

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۸/۰۹

چکیده

با توجه به تنوع سرمایه‌گذاری و تلاش برای تأمین امنیت آن، نگارنده مقاله هدف‌گذاری خود را با ابتناء بر بُعد حقوقی - قضایی و تأمین امنیت سرمایه‌گذاری آن استوار ساخته است. نگارنده در این مقاله با توجه به مسئله یادشده، بر آن شد تا با شناسایی و دسته‌بندی عوامل مؤثر حقوقی - قضایی بر امنیت سرمایه‌گذاری با دیدی جامع و کلان‌نگر و با مطالعه مبانی نظری و پیشینه تحقیقات انجام‌شده و همچنین تحلیل اسناد بالادستی (همچون رهنمودهای امامین انقلاب، قوانین و سیاست‌های کلی نظام)، در قالب هدف اصلی این مقاله بپردازد. سؤال اصلی تحقیق «الگوی بومی تأمین امنیت سرمایه‌گذاری با تأکید بر بُعد حقوقی - قضایی چیست؟» روش گردآوری داده‌ها؛ کتابخانه‌ای و میدانی است. نوع تحقیق کاربردی - توسعه‌ای است و رویکرد کمی و کیفی و روش مورد استفاده در آن پیمایشی است. قلمرو تحقیق به لحاظ زمانی (محدودیتی در تحقیق وجود ندارد)، مکانی (ایران) و موضوعی (حیطه حقوقی - قضایی و امنیت سرمایه‌گذاری است. یافته‌های تحقیق در نهایت ارائه الگوی بومی تأمین امنیت سرمایه‌گذاری در قالب بُعد حقوقی - قضایی است که دارای پنج مؤلفه شامل عملکرد مجری قانون، کیفیت قوانین، عملکرد قضایی، عملکرد نظارتی و عملکرد قانون‌گذار است، طراحی و ۱۵ شاخص یا گویه‌های آن احصا و طی مدل یا الگویی به مسئولین ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: امنیت سرمایه‌گذاری، حقوقی - قضایی، الگو، سرمایه.

مقدمه

ظرفیت‌های موجود سرمایه‌گذاری در فضای رقابتی اقتصاد جهانی، از جمله موارد انگیزه‌دهنده به دولت‌ها است تا زمینه فرآیند بسترسازی و تسهیل سرمایه‌گذاری بخش خصوصی داخلی و یا خارجی را فراهم کنند. آنچه که سرمایه‌گذار داخلی را به ماندن و

۱. استادیار و عضو هیأت‌علمی دانشگاه عالی دفاع ملی، دکتری علوم دفاعی راهبردی، دانشکده دفاع ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) v.riazi@yahoo.com

سرمایه‌گذاری بیشتر ترغیب می‌کند و موجب جذب سرمایه‌گذار خارجی می‌شود، امنیت سرمایه‌گذاری است که این مهم به یکی از دغدغه‌های اصلی در نظام اقتصادی بین‌الملل تبدیل شده است. امنیت سرمایه‌گذاری طبق تعریف به فراهم بودن مجموعه عوامل حقوقی، اداری، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی که شرایط اطمینان‌بخشی را برای شروع، بهره‌برداری و ادامه دادن فعالیت سرمایه‌گذاری تا پایان دوره مدنظر ایجاد می‌کند و از بروز عوامل برهم‌زننده آرامش خاطر در طی مراحل فوق، ممانعت می‌کند، تعبیر می‌شود (قاسمیان، ۱۳۸۲: ۹۵). در ایران نیز امنیت سرمایه‌گذاری به‌عنوان یکی از الزامات مهم تحقق خروج از رکود اقتصادی و ایجاد رشد اقتصادی شناخته شده که بدون آن، تلاش‌های سیاسی برای برداشتن محدودیت‌های بین‌المللی بر اقتصاد ایران، بی‌فایده خواهد بود و اهمیت آن در نظام حاکمیتی ایران به حدی رسیده است که از سوی مقام معظم رهبری به‌عنوان یکی از الزامات تولید ملی و اشتغال در سخنرانی نوروزی اول فروردین ۱۳۹۶ در حرم رضوی شناخته شده است.

عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری بسیار متنوع است. در برخی مواقع این عوامل بنیادی بوده و ریشه در فرهنگ و یا ساختار سیاسی کشور دارند و برخی دیگر به نظام اداری کشور، رویکرد اقتصادی دولت‌ها، عوامل برون‌مرزی و عملکرد کارگزاران اقتصادی مربوط می‌شوند. به‌طور کلی می‌توان گفت عملکرد اداری نامناسب نهادهای دولتی و شبه‌دولتی (نظیر بروکراسی گسترده و پیچیده، رفتارهای تبعیض‌آمیز، برخوردهای سلیقه‌ای، عدم هماهنگی نهادها در اجرای سیاست‌ها، عملکرد نامناسب نهادهای انتفاعی دولتی)، عدم کارایی نظام قضایی (بی‌ثباتی قوانین، برخورد نامناسب با مجرمان اقتصادی، وجود رانت و فساد) و ... از مهم‌ترین عواملی است که می‌تواند منجر به کاهش امنیت سرمایه‌گذاری اقتصادی شود.

در نتیجه دغدغه محقق بر این امر استوار شده که تعابیر امنیت سرمایه‌گذاری در بستر حقوقی - قضایی، به چه شکل می‌تواند با رعایت مبانی به طراحی الگوی بومی منتج گردد تا مسئولین ذی‌ربط را در پیاده‌سازی و عمل به جذب و امنیت سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی تشویق نماید. در باب اهمیت تحقیق و به‌اصطلاح حوزه ایجابی و یا چرایی مهم

بودن تحقیق آن، می‌توان به کمک به از قوه به فعل درآوردن منویات و تأکیدات مقام عظمای ولایت (مدظله‌العالی)؛ شناسایی عوامل حقوقی - قضایی در تأمین امنیت سرمایه‌گذاری و زمینه رفع عوامل مختل‌کننده امنیت سرمایه‌گذاری و همچنین قوانین و مقررات در حوزه سرمایه‌گذاری در صورت وجود مشکل، اشاره کرد. در باب ضرورت تحقیق نیز می‌توان به مواردی همچون مانع اصلی اختلال در امنیت سرمایه‌گذاری از بُعد حقوقی و قضایی در کشور و کاهش تولید ملی و افزایش بیکاری و روند صعودی قیمت‌ها اشاره داشت. در همین رابطه طراحی الگوی بومی تأمین امنیت سرمایه‌گذاری با تأکید بر بُعد حقوقی - قضایی؛ به‌عنوان هدف اصلی و شناخت و تعیین مؤلفه‌های کلیدی، شناخت و تعیین شاخص‌های اساسی هر کدام از مؤلفه‌های کلیدی، تعیین رابطه و ضریب همبستگی میان مؤلفه‌های کلیدی با بُعد حقوقی - قضایی، تعیین رابطه و ضریب همبستگی شاخص‌های اساسی با مؤلفه‌های کلیدی بُعد حقوقی - قضایی و درنهایت اولویت‌بندی عوامل و شاخص‌های بُعد حقوقی - قضایی در تأمین امنیت سرمایه‌گذاری در نظر گرفته شده است. در همین راستا و هم‌خوان با اهداف، سؤال اصلی تحقیق؛ الگوی بومی حقوقی - قضایی مؤثر بر تأمین امنیت سرمایه‌گذاری در ایران کدام است؟ و سؤالات فرعی؛ مؤلفه‌های کلیدی حقوقی - قضایی، شاخص‌های اساسی هر کدام از مؤلفه‌های کلیدی حقوقی - قضایی، میزان رابطه و ضریب همبستگی میان مؤلفه‌های کلیدی با بُعد حقوقی - قضایی، میزان رابطه و ضریب همبستگی شاخص‌های اساسی با مؤلفه‌های کلیدی بُعد حقوقی - قضایی و درنهایت اولویت‌بندی عوامل و شاخص‌های بُعد حقوقی - قضایی در تأمین امنیت سرمایه‌گذاری کدامند؟ مورد بررسی قرار گرفته است.

ادبیات و چهارچوب نظری تحقیق

یکی از گام‌های اساسی در این مقاله، بررسی اسناد بالادستی و قوانین و مقررات مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری از نگاه حقوقی - قضایی است که به‌عنوان یکی از عوامل مهم و مؤثر بر سرمایه‌گذاری و امنیت آن است. اسناد بالادستی به‌عنوان اسنادی که به جهت‌دهی کلی سیاست‌های چندگانه قدرت ملی می‌پردازند، قاعداً از جهات مختلف بر امنیت

سرمایه‌گذاری در کشور مؤثر خواهند بود که در این مقاله به آن پرداخته شده است. از این رو در این قسمت به بیان برخی از منابع مهم در خصوص عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در اسناد بالادستی از بُعد حقوقی - قضایی به شرح ادامه پرداخته شده است که عبارت‌اند از: امنیت قضایی، عدالت قضایی، شفافیت قضایی، آگاهی قضایی، قاطعیت قضایی، حقوق مالکیت، حقوق مالکیت، معنوی و فکری، حسن اجرای قانون، قوانین مشوق، سازگاری قوانین، ثبات قوانین، شفافیت قوانین، تراکم قوانین، بروز بودن قوانین، تسهیل قوانین، کارآمدی دستگاه قضا و نظارت کارآمد اقتصاد.

مفهوم‌شناسی

سرمایه

سرمایه به ثروت انباشته‌شده، به خصوص ثروتی که برای تولید بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد، اطلاق می‌شود (غفاری، ۱۳۸۴). در تعریف دیگر عملیات انباشت سرمایه جهت فراهم آوردن زیرساخت‌های لازم برای حصول به نتایج اقتصادی مطلوب را سرمایه‌گذاری گویند (برنسون، ۱۳۸۶). سرمایه مجموعه منابعی است که به منظور کسب منفعت، سرمایه‌گذاری و یا منتقل شوند (Lin Nan, 2004). سرمایه‌گذاری، فراگردی است که در آن، کالاهای سرمایه‌ای برای تولید کالاها و یا خدمات دیگر به کار می‌رود (اخوی، ۱۳۷۶: ۱۸۱). سرمایه‌گذاری در حقیقت افزایش ذخیره‌های کالاها و امکانات سرمایه‌ای و تولیدی یک جامعه است (تفضلی، ۱۳۷۳: ۱۵۱).

امنیت

امنیت از جمله مفاهیم بسیطی است که ارائه تعریف از آن به سادگی میسر نیست. امنیت سالم و بی خطر، رهایی از اضطراب، آزاد بودن از شک و ابهام، آزاد بودن از ترس و خطر و اطمینان داشتن در معانی امنیت آمده است (میرمعزی، ۱۳۹۰: ۱۸۰). امنیت در فرهنگ لغت عمید به معنای در امان بودن، آرامش و آسودگی، اطمینان و آرامش خاطر و بی‌خوفی معنا

می‌شود (عمید، ۱۳۸۹: ۲۷۵). در فرهنگ وبستر^۱، امنیت به معنی آزاد بودن از شک و ابهام، اطمینان داشتن، آزاد بودن از ترس و خطر، اعتماد داشتن، حصول اطمینان از پرداخت حاصل کار و مطالبات، ایفای به تعهدات و تضمین داشتن تعریف شده است (شاه‌حسینی و عطایی، ۱۳۸۶: ۲). امنیت عامل نسبی است، چنانچه سازمانی، فردی و یا جامعه‌ای واقعاً از خطر مورد نظر رها شده و یا در مقابل آن حفاظت شده باشد، آن فرد، سازمان و یا جامعه از امنیت برخوردار است که در این تعریف عینی بودن^۲ امنیت مدنظر است. در تعریف ادراکی و ذهنی^۳ از امنیت، رها بودن واقعی از خطر، مبین امنیت نیست؛ بلکه در صورتی که فرد، سازمان و یا جامعه «احساس» رها بودن از خطری را داشته باشد، نسبت به آن خطر از امنیت برخوردار است که در این تعریف، امنیت بیش از آنکه مقوله‌ای قابل تعریف باشد، پدیده‌ای ادراکی و حسی است و تعیین درجه و مرتبه‌ای برای تثبیت چنین امنیتی، شاید هرگز امکان‌پذیر نباشد (چینی، ۱۳۸۲: ۱۰).

امنیت سرمایه‌گذاری

امنیت سرمایه‌گذاری، فراهم بودن مجموعه عوامل حقوقی، اداری، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است که شرایط اطمینان‌بخشی را برای شروع، بهره‌برداری و ادامه دادن فعالیت سرمایه‌گذاری تا پایان دوره مدنظر ایجاد می‌کند و از بروز عوامل برهم‌زننده آرامش خاطر در طی مراحل فوق، ممانعت می‌کند (نخلی، ۱۳۹۱: ۴۰).

در ادبیات مربوط به اندازه‌گیری امنیت سرمایه‌گذاری، داده‌های برخی پژوهش‌ها تحت عنوان داده‌های برآوردی^۴ شناخته می‌شوند و به‌طور کلی مستند به ذهن ارزیابی‌کنندگان هستند. تحقیقات انجام‌شده توسط برونٹی، کیسانکو و ودر^۵ از این نوع است (Kaufmann et al, 1999: 67).

-
1. Webster
 2. Objective
 3. Subjective
 4. Survey data
 5. Brunette, kisanco, Weder

دسته دیگری از تحقیقات انجام شده برای اندازه‌گیری امنیت سرمایه‌گذاری مبتنی بر مشاهدات عینی اقتصادی همچون نرخ رشد اقتصادی، نرخ تورم، نرخ بیکاری، تراز پرداخت و ... است که داده‌های این پژوهش‌ها تحت عنوان داده‌های سخت شناخته می‌شوند و طبق قاعده، مستقل از باورهای ذهنی سرمایه‌گذاران می‌باشند (Poirson 1998: 8).

بخش قابل توجهی از تحقیقات مرتبط با امنیت سرمایه‌گذاری از هر دو نوع داده بهره گرفته‌اند و می‌توان آن‌ها را از نوع تحقیقات تلفیقی دانست. تقریباً همه مؤسسات بین‌المللی و شرکت‌های بیمه برای تعیین خطر سرمایه‌گذاری در کشور از روش تلفیقی استفاده می‌کنند (حسین‌زاده بحرینی، ۱۳۸۳: ۱۱۶).

در این مؤسسات گروهی از متخصصین بر اساس داده‌های عینی و ذهنی مربوط به هر کشور، خطر سرمایه‌گذاری در آن کشور را بر اساس اجماع یا اکثریت آرای خبرگان تعیین می‌کنند (رهبر و مظفری، ۱۳۸۶: ۶۰).

اخلال

اخلال به معنای تباه شدن و درهم و برهم شدن کار، به‌هم خوردگی، آشفتگی، نابسامانی و بی‌سروسامانی است (عمید، ۱۳۸۹: ۲۳۶). در معنای واقعی و در خصوص امنیت سرمایه‌گذاری، اخلال به معنای اثرگذاری منفی بر امنیت و یا حس امنیت سرمایه‌گذاری است، به‌طوری که منجر به سلب امنیت سرمایه‌گذاری شود.

جمع‌بندی مفاهیم

برای اینکه بتوان اسلوب مشخصی را برای این مقاله در نظر گرفت و تمامی مبانی مقاله را بر آن استوار کرد، لازم است از میان انواع تعاریفی که در خصوص مفاهیم اصلی تحقیق (سرمایه، سرمایه‌گذاری و امنیت سرمایه‌گذاری) ارائه شده است، به یک تعریف جامع و عملیاتی دست یافت تا در ادامه فرآیند تحقیق، به مانند یک نخ تسبیح، انسجام و همگرایی مبانی و مؤلفه حفظ گردد. از این رو تعاریف مختار زیر با توجه به تعاریف ارائه‌شده در

سایر تحقیقات و نظر خبرگان اقتصادی حوزه امنیت سرمایه‌گذاری، ارائه می‌شود:
سرمایه: انباشت ثروت به صورت منبع مالی و یا دارایی فیزیکی (ساختمان و یا ماشین‌آلات) که برای فعالیت اقتصادی سودآور مورد استفاده قرار می‌گیرد.
سرمایه‌گذاری: استفاده از سرمایه برای فراهم آوردن تمام الزامات فعالیت اقتصادی تولیدی و ایجاد ارزش افزوده.

امنیت سرمایه‌گذاری: فراهم بودن مجموعه عوامل حقوقی، اداری، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی که شرایط اطمینان‌بخشی را برای شروع، بهره‌برداری و ادامه دادن فعالیت سرمایه‌گذاری تا پایان دوره مدنظر ایجاد می‌کند و از بروز عوامل برهم‌زننده آرامش خاطر در طی مراحل فوق، ممانعت می‌کند.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

در نگاه پیشینه تحقیق می‌توان به یافته‌هایی در این مورد به شرح زیر اشاره کرد:
- ریاضی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «الگوی بومی تأمین امنیت سرمایه‌گذاری با تأکید بر بُعد اقتصادی» در قالب رویکرد کمی و کیفی و روش مورد استفاده در آن پیمایشی نشان داده است که فقدان سرمایه یکی از علل اصلی گرفتار آمدن بسیاری از کشورها در دور باطل فقر و توسعه‌نیافتگی است. یافته‌های این تحقیق در نهایت به ارائه الگوی بومی تأمین امنیت سرمایه‌گذاری در قالب بُعد اقتصادی انجامید که دارای پنج مؤلفه مطلوب؛ نظام اقتصادی متعارف، حمایت‌های اقتصادی، نقش حاکمیت در اقتصاد، نظارت اقتصادی و فراهم بودن نهاده‌های اقتصادی است که دارای ۲۱ شاخص یا گویه‌های مربوطه است.
- نک و کیفر^۱ (۱۹۹۵ م) در مقاله‌ای با عنوان «نهادها و عملکرد اقتصادی» در قالب روش توصیفی - تحلیلی نشان دادند که سرمایه‌گذاری خصوصی و رشد اقتصادی از عاملی به نام کیفیت نهادی تأثیر می‌پذیرند. این شاخص، میانگین عواملی چون فساد، حاکمیت قانون، چگونگی دیوان‌سالاری، مخاطره بی‌اعتنایی به قراردادهای و مخاطره سلب مالکیت

به‌وسیله دولت است و اثر مثبت بر میزان سرمایه‌گذاری خصوصی و عملکرد اقتصادی همچون رشد اقتصادی خواهد داشت.

- رهبر و همکاران (۱۳۸۶) در خصوص موانع سرمایه‌گذاری و اثرات آن بر رشد اقتصادی در پژوهشی با عنوان «موانع سرمایه‌گذاری و تأثیر آن بر رشد اقتصادی در ایران طی سال‌های ۶۳ تا ۸۴»، به بررسی اثر امنیت سرمایه‌گذاری بر رشد اقتصادی در ایران پرداخته و از الگوی رشد اقتصادی استفاده نموده‌اند. نتیجه حاصل شده تحقیق نشان از اثر مثبت و معناداری امنیت سرمایه‌گذاری بر رشد اقتصادی دارد.

- هژبرکیانی و ناهیدی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «تأثیر بهره‌وری نیروی کار، امنیت سرمایه‌گذاری، نرخ ارز و شرایط تجاری بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران در شرایط ثبات و بی‌ثباتی» به اثرات امنیت سرمایه‌گذاری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پرداخته‌اند. در این پژوهش دوره زمانی انتخابی سال‌های ۵۲ تا ۸۵ با استفاده از روش ARDL برای شرایط ثبات اقتصادی و نیز بهره‌گیری از روش GARCH برای شرایط بی‌ثباتی بوده است.

نتایج مدل‌های مذکور، حاکی از اثر منفی افزایش نرخ ارز بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بوده و نیز افزایش بهره‌وری نیروی کار، امنیت سرمایه‌گذاری دوره قبل، امنیت سرمایه‌گذاری دوره جاری و همچنین باز بودن اقتصاد، اثرات مثبتی بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی خواهند داشت. در نتیجه تخمین مدل ECM نتایج، بیانگر آن است که تعدیل به سمت مقدار تعادلی یا بلندمدت خالص سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، حدود ۱/۵ سال طول می‌کشد.

- سعادت مهر (۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی «تأثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری خصوصی در ایران» پرداخته است. این پژوهش برای دوره زمانی ۸۷ - ۱۳۶۳ به کمک مدل خودتوزیع با وقفه گسترده^۱ انجام شده است. نتایج نشان داد که امنیت سرمایه‌گذاری هم در بلندمدت و هم در کوتاه‌مدت تأثیر معنی‌داری بر سرمایه‌گذاری در ایران دارد. این

تأثیر در بلندمدت بیشتر از کوتاه‌مدت است. به طوری که یک واحد افزایش در نرخ خطرپذیری، به طور متوسط در کوتاه‌مدت و بلندمدت به ترتیب باعث کاهش سرمایه‌گذاری به میزان ۰/۴۲ و ۱/۸۸ میلیارد ریال می‌شود. نتایج مدل تصحیح خطا نشان داد که ایجاد یک تغییر در متغیرهای تأثیرگذار بر سرمایه‌گذاری، بعد از گذشت یک سال و نیم به طور کامل اثر خود را بر سرمایه‌گذاری در اقتصاد ایران نشان می‌دهد.

- خارلاموا^۱ (۲۰۱۴ م) در مقاله خود با عنوان «امنیت سرمایه‌گذاری در صنایع: ارزیابی رتبه (مطالعه موردی اوکراین)» به مطالعه امنیت سرمایه‌گذاری و ارزیابی آن در بستر صنایع کشور اوکراین پرداخته و بخش‌های اقتصادی آن کشور را متناسب با درجه خطرپذیری سرمایه‌گذاری و ظرفیت سرمایه‌گذاری رتبه‌بندی نموده است. در نهایت گروه‌های رتبه‌بندی شده بخش‌های اقتصادی برای تعیین راهبردهای سرمایه‌گذاری، مورد استفاده قرار گرفته‌اند تا بیشترین کارایی در سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی حاصل شود.

- فرح‌پور (۱۳۸۴) نیز در مطالعه خود با عنوان «فقر، فساد و تبعیض، موانع توسعه در ایران» به این موضوع اشاره می‌کند که کشورهای نظیر کره جنوبی، مالزی، هنگ کنگ و سایر کشورهای شرق آسیا به رغم عدم برخورداری مناسب از منابع انسانی، طبیعی و ثبات سیاسی اما با اتکا به امنیت اقتصادی و تثبیت سیاست‌های کلان اقتصادی در سه دهه اخیر از نظر رشد اقتصادی، کاهش فقر و افزایش رفاه، موفقیت‌های چشمگیری حاصل کردند. دسترسی آسان و کم‌هزینه به عوامل تولید از جمله منابع مالی، بسترسازی راهبردی (فرصت‌های موجود و بالقوه شناسایی و راهکارهای استفاده از فرصت‌ها و تبدیل تهدیدها به فرصت‌ها تبیین گردد) و اصلاح یا حذف قوانین و مقررات مزاحم سرمایه‌گذاری از جمله مؤلفه‌های دیگر ورود سرمایه‌گذاران به فعالیت در بخش‌های تولیدی می‌باشد.

مدل‌های نظری موجود در زمینه سرمایه‌گذاری

مدل‌های نظری موجود در زمینه سرمایه‌گذاری را می‌توان به سه طبقه کلی تقسیم‌بندی

کرد:

- مدل‌های شتاب؛

- مدل‌های سودانتظاری؛

- مدل‌های نئوکلاسیک‌ها.

نظریه شتاب؛ سرمایه‌گذاری را یک نسبت خطی از تغییرات تولید در نظر می‌گیرد. بر اساس این نظریه با وجود نسبت رشد سرمایه به محصول، محاسبه سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای حصول مقدار مشخصی از تولید ساده خواهد بود. در این مدل انتظارات، سودآوری و هزینه‌های سرمایه‌نقش ندارند. جورگنسن و هال و جورگنسن عنوان کردند که روش ذخیره بهینه سرمایه، به قیمت تولید و هزینه استعمال سرمایه بستگی دارد. شکاف بین ذخایر سرمایه جاری و مطلوب از طریق تأخیر در تصمیم‌گیری منجر به ارائه معادله سرمایه‌گذاری (تغییر در ذخایر سرمایه) می‌شود (برانسون، ۱۳۷۸: ۳۷۵-۳۷۸).

نظریه سودانتظاری؛ نظریه q توپین نیز برخی از عوامل مانند تأخیرات، انتظارات و خطرپذیری را به عنوان عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری مطرح می‌کند و انعکاس این عوامل به همراه عوامل مؤثر در نظریات دیگر، سرمایه‌گذاری را در میزان q نهایی - که در نهایت توسط نیروهای بازار تعیین می‌شود - نشان می‌دهد. Q متوسط توپین که نسبت ارزش بازاری واحدهای تولیدی موجود به میزان سرمایه‌گذاری لازم برای احداث واحدهای جدید است، در صورتی که از یک بزرگ‌تر باشد، به سرمایه‌گذاری منجر می‌شود. کاهش هزینه تأمین منابع مالی، افزایش میزان تولیدات و فروش، افزایش قیمت‌های آتی برای محصولات و سرانجام کاهش هزینه‌های مبادلاتی و رفع موانع نهادی در امر سرمایه‌گذاری، موجب می‌شود Q متوسط توپین از یک بیشتر شده و امر سرمایه‌گذاری تحقق یابد (ختایی و سیفی‌پور، ۱۳۸۴: ۲۲۰).

نظریه نئوکلاسیک‌ها؛ اقتصاددانان کلاسیک با استفاده از روش اقتصاد کلان، مسئله رشد

اقتصادی را بررسی می‌کنند. از نظر آنان تقاضا برای سرمایه‌گذاری تابع غیرمستقیمی از نرخ بهره است و بازار سرمایه مؤثر در تعیین این نرخ است (تفضلی، ۱۳۷۵). نئوکلاسیک‌ها علاوه بر تأیید نظریات کلاسیک‌ها، نظریات خود را بر اساس مفاهیم نهایی و مطلوبیت نهایی بیان می‌کنند. در این مکتب، سرمایه‌گذاری از عامل سرمایه شروع می‌شود و قیمت‌ها در تصمیمات سرمایه‌گذاری نقش زیادی دارد. از نظر کینز سرمایه‌گذاری به کارایی نهایی سرمایه نسبت به نرخ بهره هزینه فرصت منابع سرمایه‌گذاری شده بستگی دارد و سرمایه‌گذاری واقعی تا آن حد صورت می‌گیرد که نرخ بازده نهایی بالاتر از نرخ بهره بازار شود (Khan & Reinhart, 1990).

اسناد بالادستی: شناسایی عوامل و شاخص‌های حقوقی - قضایی مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در اسناد بالادستی و ... یکی از زمینه‌های حقوقی - قضایی مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در ایران، جنبه‌های امنیت سرمایه‌گذاری متأثر از اسناد بالادستی است. منظور از اسناد بالادستی، اسنادی است که جنبه خط‌مشی و هدایت‌گر داشته و قوانین، مقررات، سیاست‌گذاری‌ها و راهبردها را متأثر می‌کند. از این رو لازم است به اسناد بالادستی پرداخته شود. در بررسی اسناد بالادستی در خصوص اثرگذاری این اسناد بر امنیت سرمایه‌گذاری در کشور، باید کلیه اصل‌ها، مواد و بندهایی که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به امنیت سرمایه‌گذاری اشاره دارد، ذکر شود و مجرای اثرگذاری موارد مذکور از اسناد بالادستی بر امنیت سرمایه‌گذاری نیز مشخص گردد. آنچه که در این قسمت به‌عنوان قوانین بالادستی مورد بررسی قرار می‌گیرد عبارت‌اند از: اسناد بالادستی نظام (قانون اساسی و سند چشم‌انداز در ۱۴۰۴)، سیاست‌های کلی نظام در امور مختلف و فرمایشات امامین انقلاب.

عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در ایران

محیط سرمایه‌گذاری در ایران، از عواملی که موجب ایجاد ناامنی در آن شده‌اند، رنج می‌برد. برخی از این عوامل بنیادی و ریشه در فرهنگ یا ساختار سیاسی کشور دارند و برخی دیگر، به رویکرد اجرای قوانین و مقررات دولت‌ها و عملکرد کارگزاران

حقوقی - قضایی مربوط می‌شوند. عملکرد نامناسب نهادهای دولتی (نظیر پروکراسی گسترده، رفتارهای تبعیض آمیز، برخوردهای سلیقه‌ای، بی‌ثباتی قوانین) نیز می‌توانند موجب افزایش عدم اطمینان در سرمایه‌گذاری و افزایش هزینه‌های جانبی تولید شوند (رهبر و همکاران، ۱۳۸۶: ۶).

موانع مربوط به قوانین و مقررات و حاکمیت نظم و قانون

دستیابی به امنیت اقتصادی بدون وجود قوانین و مقررات شفاف و باثبات امکان‌پذیر نیست. قوانین و مقررات مبنای عملکرد تمامی عوامل اقتصادی بوده و بدون داشتن قوانینی که از ایجاد ثبات و امنیت در فضای کسب و کار اقتصادی حمایت کنند، سطوح بالای امنیت اقتصادی نیز محقق نخواهد شد. قوانین و مقررات مربوط به تجارت، مالیات، مالکیت، سرمایه‌گذاری خارجی، کار و مالکیت معنوی، از مهم‌ترین قوانینی هستند که ارتباط زیادی با موضوع امنیت اقتصادی دارند و در تأمین و یا عدم تأمین امنیت اقتصادی نقش بسیار مهمی دارند (عزتی و دهقان، ۱۳۸۷: ۱۶).

در همین ارتباط یکی از عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری، نارسایی و پیچیدگی‌های قوانین و مقررات در کشورهای در حال توسعه است. به عبارت دیگر محیط تجاری سالم همراه با قوانین و مقررات شفاف و روان در افزایش سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی یک کشور نقش مؤثری دارد. مطالعات اکثر اقتصاددانان نشان می‌دهد که محیط تجاری سالم با قوانین و مقررات آسان، از عوامل عمده رشد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی است (جلال‌آبادی، ۱۳۸۵: ۶۲).

سیاست‌ها و راهبردهایی که توسط دولت اتخاذ می‌شوند و در مواردی به قانون و مقررات ترجمه می‌شوند، باید از یک ثبات نسبی و پایدار برخوردار باشند. متأسفانه قانون‌گذاری‌های اقتصادی از تأمل، دقت و کارشناسی لازم برخوردار نبوده و از انفعال‌های سیاسی و بحران‌های مقطعی به دور نیستند و تحت تأثیر شرایط خاصی، بدون آنکه همه

جوانب و ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی مسئله دیده شود، انجام می‌گیرند. در نتیجه در قوانینی که تنظیم می‌شود، سیاست‌های همگنی دنبال نمی‌شود و همین مسئله، ناهماهنگی بین اجزای مختلف را ایجاد می‌کند. از سوی دیگر، تغییرات مکرر در قوانین، مقررات، آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌ها، بدترین ضربه را به امنیت سرمایه‌گذاری کشور وارد می‌کند. گرچه بخش قابل توجهی از تردید سرمایه‌گذاران با ابلاغ سیاست‌های مربوط به اصل ۴۴ قانون اساسی مرتفع شده است، ولی بدون شک قوانین و مقررات کنونی در موارد متعددی با نیازها و الزامات سرمایه‌گذاری هم‌خوانی و سازگاری ندارند. این قوانین اغلب در شرایط خاص دهه اول بعد از انقلاب اسلامی، با فضایی شبیه به شرایطی که در آن قانون اساسی به تصویب رسیده است، وضع شده‌اند و همان دیدگاه‌های حاکم بر آن زمان در تدوین و جهت‌گیری آن‌ها اثر گذاشته است. به‌علاوه، اینکه در طول زمان، با تصویب قوانین و مقررات دیگر، گاهی ناهماهنگی‌هایی بروز کرده است که به‌صراحت سرمایه‌گذاری را مخاطره‌آمیز کرده است (رهبر و همکاران، ۱۳۸۶: ۷-۸).

امنیت سرمایه‌گذاری در قوانین و مقررات

قوانین و مقررات در دو بُعد سرمایه‌گذاری داخلی و سرمایه‌گذاری خارجی اثرگذار خواهند بود که در این قسمت به آن‌ها نیز پرداخته می‌شود.

جذب سرمایه‌گذاری خارجی منوط به ایجاد زیرساخت‌های حقوقی، قانونی، مقرراتی و نهادی است که هر کشور برای جذب سرمایه‌های خارجی باید مبانی تقنینی را مورد توجه جدی قرار دهد. از این رو برای پیدا کردن دید مناسب‌تر برای آسیب‌شناسی و ارائه راهکارها در خصوص تقویت امنیت سرمایه‌گذاری خارجی، لازم است مرور مختصری بر مبانی قانونی سرمایه‌گذاری خارجی در ایران بشود. جذب سرمایه‌گذاری خارجی در قوانین، مقررات، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی آمده که در این قسمت به تبیین این مواد قانونی پرداخته شده است:

- قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی مصوب ۱۳۳۴/۹/۷؛

- قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۱/۳/۴؛
 - قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۲/۶/۷؛
 - قوانین برنامه‌های توسعه پنج‌ساله (ماده (۱۱۱) قانون برنامه پنجم توسعه)؛
 - بندهای «۵»، «۸» و «۶۰» سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه؛
 - دستورالعمل اجرایی آیین‌نامه سرمایه‌گذاری خارجی در بورس و بازارهای خارج از بورس در سال ۱۳۹۰؛
 - آیین‌نامه سرمایه‌گذاری خارجی در بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس مصوب ۱۳۸۹/۱/۲۹؛
 - ضوابط اعطای مجوز معامله اوراق بهادار به سرمایه‌گذار خارجی مصوب ۱۳۸۹/۹/۱۳.
 - دستورالعمل اجرایی آیین‌نامه سرمایه‌گذاری خارجی در بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس مصوب ۱۳۹۰/۷/۱۱؛
- علاوه بر قوانین ناظر بر امنیت سرمایه‌گذاری خارجی، برخی از قوانین داخلی نیز بر سرمایه‌گذاری و یا امنیت سرمایه‌گذاری مؤثر می‌باشند که یکی از مهم‌ترین آن‌ها قانون کار و قانون بیمه است. قوانینی که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر روند سرمایه‌گذاری در کشور مؤثر می‌باشند، عبارت‌اند از:
- برخی از اصول قانون اساسی (اصول ۸۱، ۱۳۹)؛
 - قانون کار مصوب آبان‌ماه سال ۱۳۶۹؛
 - قانون بیمه و تأمین اجتماعی؛
 - قانون تجارت؛
 - قانون بازار بورس اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴؛
 - قوانین مالیاتی (قانون مالیات‌های مستقیم)؛
 - قوانین مربوط به حقوق مالکیت معنوی و فکری؛
 - قانون داوری تجاری بین‌المللی.

آسیب‌های مترتب بر فرار سرمایه

فرار سرمایه اثرات منفی بلندمدت و کوتاه‌مدت را بر متغیرهای اقتصادی بر جای می‌گذارد و در صورت عدم اتخاذ سیاست‌های صحیح در جهت کنترل فرار سرمایه، وضعیت متغیرهای اقتصادی را بدتر خواهد نمود. افزایش نرخ ارز، تشدید تورم، افزایش نرخ بهره، کاهش سود، کاهش سرمایه‌گذاری و ایجاد کسری در حساب موازنه پرداخت‌ها، از جمله آثار کوتاه‌مدت فرار سرمایه، کاهش رشد اقتصادی، فرسایش پایه مالیاتی و وخیم‌تر کردن توزیع درآمد، مهم‌ترین آثار بلندمدت فرار سرمایه می‌باشند. برای تبیین عوامل مؤثر بر فرار سرمایه، سه دسته از عوامل را می‌توان برشمرد که عبارت‌اند از: علل اقتصادی، قوانین و مقررات، علل سیاسی.

محدودیت‌ها و مقرراتی که دولت‌ها بر روی بازارهای مالی داخلی و بازارهای ارز خارجی وضع می‌نمایند، یکی دیگر از علل فرار سرمایه محسوب می‌گردد. کنترل‌های ارزی، کنترل‌های سرمایه، ممنوعیت قانونی بعضی فعالیت‌ها و کالاها که بر روی بازار سرمایه، ارز خارجی و بازار کالاها وضع می‌شوند، به دلیل اینکه از این کنترل‌ها و ممنوعیت‌ها می‌توان سرپیچی نمود، اکثراً باعث فرار سرمایه گردیده‌اند. این عوامل سرمایه‌گذاری‌های داخلی را پرخطرتر از سرمایه‌گذاری بر روی دارایی‌های خارجی می‌سازد و ساکنین داخلی به خاطر ترس از ضرر ترجیح می‌دهند دارایی‌های خارجی را جایگزین دارایی‌های داخلی کنند، یعنی فرار سرمایه اتفاق بیافتد (دوانی، ۱۳۷۹: ۵۵-۵۲).

وضعیت امنیت در ایران با توجه به ماهیت دولت^۱

امنیت اقتصادی از نظر کشورهای مختلف با ابزارها و قوانین متفاوتی می‌تواند برقرار باشد و لزوماً این ابزارها و قوانینی هستند که بسته به ماهیت دولت و حکومت، متفاوت‌اند. به‌طور مثال لزوماً شرایط ایجاد امنیت در یک نظام اقتصادی متمرکز، با شرایط امنیت در نظام اقتصادی مختلط و آزاد متفاوت است. از منظر این تقسیم‌بندی، ایران کشوری است که

۱. در اینجا منظور از دولت واژه State است که دربرگیرنده سه قوه مجریه، مقننه و قضائیه است.

دارای یک نظام اقتصادی مختلط است، به طوری که قانون اساسی در اصول چهل و سوم و چهل و چهارم بر فعالیت سه بخش دولتی، خصوصی و تعاونی، صحنه گذاشته است (شاه‌حسینی و عطایی، ۱۳۸۶: ۱۱-۱۰). از طرف دیگر در اقتصاد ایران سه بخش (قوا) اصلی وجود دارند که متولی امور حاکمیتی هستند و حاکمیت خود را با توجه به بخش‌های اصلی (دولتی، خصوصی و تعاونی) به انجام می‌رسانند. این بخش‌ها همان قوای سه‌گانه (مجریه، مقننه و قضائیه) هستند. هر کدام از این قوا در حفظ و ایجاد امنیت اقتصادی اموری را می‌توانند انجام دهند که به طور خلاصه می‌توان آن‌ها را به صورت زیر مطرح کرد.

الف) قوه مقننه

قوه مقننه که مرکب از نمایندگان مردم تمامی نقاط کشور است، یکی از مهم‌ترین نهادهایی است که می‌تواند بر سرنوشت کشور و ملت تأثیر اساسی داشته باشد. این قوه، مرجع قانون‌گذاری در کشور است؛ بنابراین برای حفظ امنیت اقتصادی باید طرح‌ها و قوانین اقتصادی را دقیق، روشن و کارشناسانه مورد رسیدگی و تصویب قرار دهد. این قوانین باید در حد امکان ثابت بوده و از تغییرات پیاپی که موجب تنزل است، مصون بمانند. در بخش عمومی لازم است این قوانین در عین حالی که کنترل و نظارت مؤثر بر ارگان‌های اقتصادی دولت را برقرار می‌کنند، برای بنگاه‌های عمومی و مدیران آن‌ها آزادی عمل نسبی را برای مواجهه با مسائل عملی و پیچیده روزمره اقتصادی تأمین کنند. در بخش خصوصی این قوانین باید به تثبیت حقوق مالکیت، آزادی قراردادها، آزادی شغل و آزادی مبادله منجر شوند. همچنین قوانین باید منجر به ترویج رقابت و عدم تمرکززدایی و لغو انحصارگرایی بشوند.

ب) قوه مجریه

قوه مجریه که در رأس آن رئیس‌جمهور و وزرا قرار دارند، مسئول اجرای قوانین است. آن‌ها برای حفظ و ایجاد امنیت، باید با اجرای دقیق قوانین و احترام به حدود قوانین، منابع عمومی کشور را با تخصیص کارآمد، توزیع عادلانه و تأمین رشد اقتصادی پایدار و متوازن،

مبارزه با بیکاری و فقر و تثبیت ارزش پول ملی، به‌طور بهینه‌ای مدیریت کنند. سازمان‌ها و نهادهای دولتی باید به‌صورت کنترل‌شده و در چهارچوب قانون حرکت کنند و به دور از هرگونه فساد و عدم کارایی باشند (همان: ۱۱-۱۲)

ج) قوه قضائیه

قوه قضائیه مستقل، یکی از ابزارهای اصلی تحرک اقتصادی و ایجاد امنیت است. یکی از اصلی‌ترین وظایف قوه قضائیه، نظارت بر حسن اجرای قوانین است. برای اینکه قوه قضائیه بتواند به حفظ و ایجاد امنیت کمک کند، باید در مورد کنترل و عدم تخلف از قوانین کشور و تأمین عدالت، از جانب‌داری پرهیز کند، به پیشگیری از جرائم اقتصادی اولویت ویژه‌ای بدهد و با برقراری نظام‌های نظارتی مؤثر در اعمال نظرات و قضاوت‌ها در ارتباط با جرائم اقتصادی چه در بخش خصوصی و چه در بخش عمومی کمتر مجال رشد دهد. علاوه بر این باید به توسعه امنیت قضایی و نقش آن در امنیت اقتصادی توجه داشته باشد و با جلب اعتماد و اطمینان ذهنی، شهروندان، سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان را به پیشروی در مرزهای خود وادارد (همان: ۱۲).

باید توجه داشت که در کشور در بسیاری از زمینه‌ها مشکل کمبود قوانین و مقررات وجود ندارد. بلکه مسئله اساسی این است که قوانین موجود به‌درستی اجرا نمی‌شوند و یا آن‌قدر پیچیدگی دارند که افراد را با مشکلاتی در درک قانون مواجه می‌کنند. البته در برخی موارد هنوز خلأهای قانونی وجود دارد، ازجمله وجود قوانین و مقررات بیش‌ازحد (یوسفی، ۱۳۸۲: ۷۵۲) و اجرای ناکارآمد آن‌ها، سرمایه را به سوی بخش‌های غیررسمی و زیرزمینی هدایت کرده است. این مسئله به کسری بودجه دولت افزوده و کسری بودجه نیز باعث عدم اعتماد بیشتر سرمایه‌گذاران شده و در نتیجه ناکارآمدی واحدهای دولتی را افزایش داده است (تقوی، ۱۳۸۳: ۳۰۱).

درباره پیچیدگی قوانین می‌توان به قانون مالیات‌های مستقیم اشاره کرد که از نظر نگارشی بسیار پیچیده است و به همین دلیل بسیاری از مؤدیان مالیاتی در درک وظایف قانونی خود دچار مشکل می‌شوند و ممیزان مالیاتی در مواردی آن را تفسیر به رأی

می‌کند. همچنین اصلاحات مکرر در قوانین مالیاتی، عامل عدم قطعیت و نااطمینانی در تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری است (هادی‌زنور، ۱۳۸۲: ۱۰۱).

مطالعه تطبیقی

شناسایی عوامل و شاخص‌های مؤثر حقوقی - قضایی بر امنیت سرمایه‌گذاری

یکی از عواملی که به تشخیص وضعیت سرمایه‌گذاری و امنیت سرمایه‌گذاری در ایران کمک می‌کند، بررسی مطالعات تطبیقی ایران با سایر کشورها است. با رویکرد تاریخی می‌توان به‌خوبی مشاهده نمود که در سال‌های پس از انقلاب، در طی برنامه‌های توسعه، میانگین نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در کشور به ترتیب برابر ۹,۶ درصد، ۱۱,۳ درصد، ۱۰,۹ درصد، ۷ درصد و ۹,۳- درصد در سال‌های برنامه اول، دوم، سوم، چهارم و چهارساله اول برنامه پنجم بوده است. ضمن اینکه متوسط سرمایه‌گذاری خارجی نیز در کشور در سال‌های برنامه‌های توسعه به ترتیب صفر، ۳۲ میلیون دلار، ۱,۴، ۲,۲۹ و ۳,۹ میلیارد دلار بوده است. با این حال با ملاحظه شاخص‌های ارائه‌شده توسط مؤسسات بین‌المللی و مقایسه وضعیت ایران با سایر کشورها، می‌توان وضعیت نامطلوب برخی از شاخص‌های ایران را مشاهده نمود.

در شاخص آزادی اقتصادی در بنیاد هریتیج که مبتنی بر ۱۰ مؤلفه کمی و کیفی در چهار دسته (قواعد قانونی (حقوق مالکیت، آزادی از فساد)؛ دولت محدود (آزادی سیاست مالی، مخارج دولت)؛ کارایی نظارتی (آزادی کسب‌وکار، آزادی نیروی کار، آزادی پولی)؛ بازار آزاد (آزادی تجارت، آزادی سرمایه‌گذاری، آزادی مالی) {اندازه‌گیری می‌شود، ایران در مقایسه با کشورهای برتر در حوزه آزادی اقتصادی، کشورهای نوظهور، کشورهای پیشرفته، کشورهای همسایه و کشورهای نفتی در میان ۱۸۶ کشور، در رتبه ۱۷۱ قرار دارد و این نشان از آمار ضعیف ایران در این عرصه است.

در شاخص فریدام هاوز که دو مقوله «حقوق سیاسی» و «آزادی مدنی» مورد توجه قرار دارد، هر کشور در مورد هر یک از این دو شاخص، نمره‌ای در محدوده ۱ تا ۷ را به

دست می‌آورد (نمره ۱ نشان‌دهنده بهترین وضعیت و نمره ۷ نشان‌دهنده بدترین وضعیت) که در نهایت با توجه به میانگین آن دو، یکی از سه گزینه «غیر آزاد (NF)»، «نسبتاً آزاد (PF)» و «آزاد (F)» را به دست می‌آورد.

ایران از نظر کلیه شاخص‌ها در بین سایر کشورها در وضعیت نامطلوبی قرار دارد و کیفیت نامطلوب قوانین و مقررات، فساد، عدم حاکمیت قانون، ضعف توسعه سیاسی و ناکارآمدی دولت، به ترتیب از عمده‌ترین معضلات در بین این مؤلفه‌های شش‌گانه هستند. به‌طور کلی می‌توان به‌عنوان عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری مستخرج از وضعیت سرمایه‌گذاری در ایران و مطالعه تطبیقی ایران با سایر کشورها در حوزه سرمایه‌گذاری در بُعد حقوقی - قضایی به مواردی از جمله تملک بنگاه طرف خارجی، مالکیت زمین طرف خارجی، تساوی قانون برای سرمایه‌گذار داخلی و خارجی، سلب مالکیت خصوصی، تضمین حقوق مالکیت معنوی، کیفیت قوانین، حاکمیت قانون، تسهیل قوانین، پیچیدگی قوانین، تضمین منافع اقتصادی طرف خارجی، فساد دستگاه قضایی، ناکارآمدی قضایی، حسابرسی از مسئولین، کیفیت نظارت بر فعالیت‌های اقتصادی و مرجع داوری منازعات بین‌المللی اشاره کرد.

با توجه به موارد یادشده و بر اساس مطالعات شکل‌گرفته، شاخص‌های احصائی از این عوامل به شرح جدول زیر آمده است.

جدول ۱: شاخص‌های حقوقی - قضایی مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در مبانی نظری

(استناد بالادستی، قوانین و مقررات و ...)

منبع	شاخص‌های حقوقی - قضایی	استناد به
رهبر (۱۳۸۴)؛ فرح‌پور (۱۳۸۴)؛ بحرینی و شریف‌آزاده (۱۳۸۲)؛ نک و کیفر (۱۹۹۵)؛ پویرسون (۱۹۹۸)؛ قاسمی (۱۳۸۶)؛ نورائی (۱۳۸۴)	حفظ مالکیت، عدم تعرض به سرمایه، حذف قوانین دست و پاگیر، تسهیل قوانین، ثبات قوانین، شفافیت قوانین، ضمانت اجرایی نظم و قانون	مطالعات پیشینه تحقیق
برادران و همکاران (۱۳۷۸)؛ عزتی و دهقان (۱۳۸۷)؛ شاه‌حسینی و عطایی (۱۳۸۶)؛ رسولی و فرزین‌وش (۱۳۸۹)؛ جلال‌آبادی	تضمین اجرای قراردادهای، تضمین حقوق مالکیت، حاکمیت قانون، شفافیت قوانین، ثبات قوانین، پیچیدگی قوانین، تعدد قوانین، سلب مالکیت	مبانی نظری

(۱۳۸۵)	خصوصی	
<p>رهبر و همکاران (۱۳۸۶)؛ شاه‌حسینی و عطایی (۱۳۸۶)؛ جلال‌آبادی (۱۳۸۵)؛ علیزاده دباغ (۱۳۹۴)؛ یوسفی (۱۳۸۲)؛ (Heritage, 216)؛ (World bank, 2016)</p>	<p>حفظ حقوق مالکیت، عدالت قضایی، حاکمیت قانون، تسهیل قوانین، شفافیت قوانین، فساد قضایی، ناکارآمدی دستگاه قضا، حسابرسی از مسئولین، نظارت کارآمد، داوری منازعات بین‌المللی، اجرای قوانین، مبارزه با جرائم اقتصادی، تعدد قوانین، تعدد قانون‌گذار، اصلاح مکرر قوانین</p>	<p>مطالعات تطبیقی</p>
<p>قانون اساسی؛ سیاست‌های کلی علم و فناوری؛ سیاست‌های کلی امنیت اقتصادی؛ سیاست‌های کلی امنیت قضایی؛ سیاست‌های کلی تشویق سرمایه‌گذاری؛ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی؛ سیاست‌های کلی تولید ملی؛ فرمایشات مقام معظم رهبری</p>	<p>امنیت قضایی، عدالت قضایی، شفافیت قضایی، آگاهی قضایی، قاطعیت قضایی، حقوق مالکیت، حسن اجرای قانون، قوانین مشوق، سازگاری قوانین، ثبات قوانین، شفافیت قوانین، تراکم قوانین، بروز بودن قوانین، تسهیل قوانین، کارآمدی دستگاه قضا، نظارت کارآمد اقتصادی</p>	<p>اسناد بالادستی و فرمایشات امامین انقلاب</p>

روش‌شناسی تحقیق

از آنجایی که این تحقیق به دنبال طراحی الگوی بومی تأمین امنیت سرمایه‌گذاری با تأکید بر بُعد حقوقی - قضایی است، از نوع کاربردی بوده و چون به دنبال ارائه الگوی اصلاحی و مناسب با نگاهی رویکردگرانه حقوقی و قانونی در حوزه تأمین امنیت سرمایه‌گذاری است، از نوع توسعه‌ای است. از طرفی رویکرد تحقیق کمی - کیفی با روش پیمایشی است. از آنجایی که مؤلفه‌ها و شاخص‌های حقوقی - قضایی مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در این تحقیق مدنظر است، به بررسی اسناد مکتوب و علاوه بر مطالعه ادبیات پژوهش و مبانی نظری (کمی و کیفی)، به مطالعات تطبیقی و بررسی تحلیلی اسناد بالادستی همچون بیانات امامین انقلاب و سیاست‌های کلی نظام در بخش اقتصاد (کیفی) مبادرت شد. قلمرو مکانی تحقیق، کشور ایران است. به لحاظ موضوعی، قلمرو تحقیق حیطه حقوقی - قضایی و مبحث امنیت سرمایه‌گذاری و به لحاظ زمانی نیز محدودیتی در این تحقیق وجود نخواهد داشت.

جامعه آماری این تحقیق، جامعه آماری خبرگان دانشگاهی می‌باشند؛ یعنی تمرکز بر افرادی بوده است که آگاهی بیشتری نسبت به موضوع تحقیق داشته‌اند. به همین دلیل برای تشخیص نمونه تحقیق، از خبرگان شناسایی شده خواسته شد تا خبرگان و متخصصان دیگری که در این زمینه صاحب‌نظر هستند را معرفی نمایند که اشاره به نمونه‌گیری غیر احتمالی گلوله برفی در تحقیق‌های کیفی دارد. در مرحله دوم تحقیق به دلیل اینکه امکان تهیه لیست از جامعه آماری (خبرگان دانشگاهی) وجود ندارد، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با حجم نامحدود طبق استفاده شده است که فرمول آن در ادامه می‌آید:

$$n = \frac{z_{\alpha}^2 \times p \times q}{d^2}$$

در این فرمول p برابر با تخمینی از نسبت عناصری از جامعه آماری است که دارای یک ویژگی مشترک‌اند و میزان q هم برابر با $1-p$ است. در این تحقیق p برابر با $0,7$ و q برابر با $0,3$ در نظر گرفته شده است. d هم درصد خطا یا اشتباه نمونه‌گیری است که در این تحقیق برابر با $0,08$ برآورد شده است.

Z_{α} (میزان خطا α) = ضریب اطمینان $0,95$

$Z_{\frac{\alpha}{2}} = Z_{0,025} = 1,96$ (میزان خطا برابر جدول)

$P = 0,7$ نسبت موفقیت مجهول در جامعه آماری

$q = (1-p) = 0,3$ نسبت عدم موفقیت مجهول در جامعه آماری

$d = Z_{\frac{\alpha}{2}} \cdot \sqrt{\frac{pq}{N}} = 0,08$ (اختلاف میزان انحراف جامعه‌ی نمونه)

$$n = \frac{1.96 \times 1.96 \times 0.3 \times 0.7}{.08 \times .08} \cong 126$$

داده‌ها و مطالب مورد نیاز در خصوص امنیت سرمایه‌گذاری، به روش کتابخانه‌ای با بهره‌مندی از اسناد و مدارک دست اول، منابع معتبر اینترنتی و فیش‌برداری و همچنین روش میدانی از طریق توزیع پرسش‌نامه‌ها و مصاحبه استفاده شده است. مجموعه مبانی نظری، مطالعات تطبیقی، اسناد بالادستی و نیز فرمایشات امامین انقلاب هریک دارای

شاخص‌ها و عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در بُعد حقوقی - قضایی می‌باشند. در گام بعدی، به‌طور دقیق در دو سطح مؤلفه‌ها و شاخص‌ها، دسته‌بندی صورت می‌گیرد؛ برای این کار با بهره‌مندی از تنوع پرسشنامه‌ای خاص و با رویکرد کمی و کیفی (استفاده از روش آمار توصیفی و استنباطی) داده‌ها مورد تحلیل قرار گرفتند.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

در بُعد حقوقی - قضایی ۱۶ گویه مدنظر قرار گرفته شد که از این ۱۶ گویه، ۱ گویه (تعدد قوانین) به دلیل اینکه درصد پاسخگویی خبرگان به سؤال، کمتر از ۵۰ درصد بوده است (۳۷،۵)، از میان عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در بُعد حقوقی - قضایی حذف شده است. از این رو تعداد گویه‌های این بُعد که بر امنیت سرمایه‌گذاری مؤثر می‌باشند، ۱۵ عدد است. از میان این ۱۵ گویه بیشترین درصد موافقین مربوط به عوامل «تضمین حقوق مالکیت، کیفیت قوانین ناظر بر سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری، حاکمیت قانون، اعمال قانون و کیفیت عملکرد قضایی» بوده است.

جدول ۲: توزیع فراوانی نظرات خبرگان در خصوص تأثیر بُعد حقوقی - قضایی بر امنیت

سرمایه‌گذاری

	درصد توزیع پاسخ‌ها			فراوانی توزیع پاسخ‌ها			گویه‌های بُعد حقوقی - قضایی	
	مخالف	بدون - نظر	موافق	مخالف	بدون - نظر	موافق		
۱	-	-	۱۰۰	-	-	۲۴	تضمین حقوق مالکیت	
۲	-	۴،۲	۹۵،۸	-	۱	۲۳	کیفیت قوانین ناظر بر سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری	
۳	۲۵	۳۷،۵	۳۷،۵	۶	۹	۹	تعدد قوانین	
۴	۲۵	۲۵	۵۰	۶	۶	۱۲	تعدد قانون‌گذار	
۵	۲۰،۸	۸،۳	۷۰،۸	۵	۲	۱۷	اصلاح مکرر قوانین	
۶	-	۴،۲	۹۵،۸	-	۱	۲۳	حاکمیت قانون	
۷	-	۴،۲	۹۵،۸	-	۱	۲۳	اعمال قانون	
۸	۸،۳	۸،۳	۸۳،۳	۲	۲	۲۰	تساوی ذی‌نفعان سرمایه‌گذاری در برابر قانون	

۹	قوانین مشوق و حمایتی برای سرمایه‌گذاری	۲۱	۳	-	۸۷,۵	۱۲,۵	-
۱۰	ضمانت اجرای قراردادها	۲۲	۲	-	۹۱,۷	۸,۳	-
۱۱	موانع قانونی سرمایه‌گذار به‌خصوص خارجی	۱۷	۳	۴	۷۰,۸	۱۲,۵	۱۶,۷
۱۲	عدالت قضایی	۲۱	۳	-	۸۷,۵	۱۲,۵	-
۱۳	کیفیت عملکرد قضایی	۲۳	۱	-	۹۵,۸	۴,۲	-
۱۴	حسابرسی از مسئولین	۱۹	۳	۲	۷۹,۲	۱۲,۵	۸,۳
۱۵	عملکرد فرآیندهای نظارتی	۲۲	۱	۱	۹۱,۷	۴,۲	۴,۲
۱۶	اختلافات طرف‌های داخلی و خارجی در داوری منازعات بین‌المللی	۱۴	۹	۲	۵۸,۳	۳۷,۵	۴,۲

جمع‌بندی سؤال تحلیل توصیفی

در این قسمت می‌توان عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری را پس از اعمال نظر خبرگان دانشگاهی، در بُعد و مؤلفه‌های حقوقی - قضایی، به‌صورت جدول زیر خلاصه‌بندی نمود:

جدول ۳: شاخص‌های مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری مستخرج از تحلیل توصیفی خبرگان در بُعد

حقوقی - قضایی

ردیف	ابعاد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها
۱	حقوقی - قضایی	کیفیت قوانین	تضمین حقوق مالکیت (عدم تعرض به سرمایه، سلب مالکیت خصوصی، مصادره اموال)
۲			کیفیت قوانین سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری (سهولت، پیچیدگی، ثبات، شفافیت، سازگاری، به‌روز بودن)
۳			قوانین مشوق و حمایتی برای سرمایه‌گذاری (تسهیلات، حمایت‌ها)
۴			موانع قانونی سرمایه‌گذاری به‌خصوص خارجی (مالکیت زمین، تضمین - اصل/سود سرمایه‌گذاری، حدود تملک پنگاه)
۵		عملکرد قانون‌گذار	تعدد قانون‌گذار
۶			اصلاح مکرر قوانین
۷		عملکرد مجری قانون	حاکمیت قانون (در برابر بی‌توجهی به قانون)
۸			اعمال قانون (اجرا و حسن اجرای قانون)
۹			تساوی در برابر قانون (سرمایه‌گذار داخلی - خارجی، خصوصی - دولتی)،

ضمانت اجرای قراردادها			۱۰
عدالت قضایی (دسترسی برابر به نظام قضایی)	عملکرد قضایی		۱۱
کیفیت عملکرد قضایی (فساد، امنیت، شفافیت، قاطعیت، کارآمدی)			۱۲
حل اختلافات ذی نفعان اقتصادی داخلی و خارجی در داوری منازعات بین‌المللی			۱۳
حسابرسی از مسئولین	عملکرد		۱۴
عملکرد نظارتی (نظارت کارآمد، منسجم، مستقل و قوی)	نظارتی		۱۵

تحلیل استنباطی

در بخش تحلیل استنباطی، شاخص‌های مستخرج از تحلیل توصیفی پاسخ داده‌شده توسط خبرگان دانشگاهی، در معرض اظهار نظر نخبگان دانشگاهی (دانشجویان دارای مدرک کارشناسی ارشد به بالا، اعضای هیأت دانشگاه و پژوهشگران حوزه‌های مختلف اقتصادی) در قالب طیف لیکرت پنج‌تایی (بسیار زیاد، زیاد، متوسط، کم، بسیار کم) به نمونه‌ای بر اساس روش نمونه‌گیری حجم نامحدود (حداقل تعداد ۱۲۶ پرسشنامه) قرار گرفت تا نمونه مذکور به این سؤال پاسخ دهد که میزان اثرگذاری هریک از این شاخص‌ها بر امنیت سرمایه‌گذاری به چه میزان است. در ادامه به تحلیل استنباطی پرداخته می‌شود.

تحلیل عوامل حقوقی - قضایی

تحلیل انجام‌شده در خصوص میانگین و انحراف معیارهای به‌دست‌آمده برای هریک از گویه‌های ۱۵ گانه حقوقی - قضایی، بیانگر آن است که تأثیرگذارترین عامل در بُعد حقوقی - قضایی بر امنیت سرمایه‌گذاری، تضمین حقوق مالکیت و پس از آن نیز به ترتیب، عمده‌ترین عوامل مذکور شامل کیفیت قوانین ناظر بر سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری، ضمانت اجرای قراردادها، اعمال قانون و کیفیت عملکرد قضایی بوده است. از سوی دیگر عواملی همچون قوانین مشوق و حمایتی برای سرمایه‌گذاری، حل اختلافات ذی‌نفعان اقتصادی داخلی و خارجی در داوری بین‌المللی و حسابرسی از مسئولین، کمترین اثر را بر امنیت سرمایه‌گذاری در بُعد حقوقی - قضایی دارا می‌باشند. ملاحظه پاسخ‌های ابرازشده به مؤلفه‌های مذکور، مبین تأثیر در حد زیاد مؤلفه‌های مذکور به لحاظ توصیفی بوده است.

جدول ۴: توزیع فراوانی نظرات خبرگان در خصوص تأثیر بُعد حقوقی - قضایی بر امنیت

سرمایه‌گذاری

انحراف معیار	میانگین	توزیع پاسخ‌ها ^۱					گویه‌های بُعد حقوقی - قضایی	مؤلفه‌ها	رتبه
		خ ک	ک	م	ز	خ ز			
0.67743	4.600	۱	۱	۵	۳۵	۸۸	تضمین حقوق مالکیت	کیفیت قوانین	۱
0.70643	4.469	۱	۲	۴	۵۱	۷۲	کیفیت قوانین سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری		۲
0.92758	4.007	۲	۵	۲۸	۵۰	۴۵	قوانین مشوق و حمایتی برای سرمایه‌گذاری		۳
0.91333	4.161	۱	۷	۱۸	۴۸	۵۶	موانع قانونی سرمایه‌گذاری - به‌خصوص خارجی		۴
1.08867	3.707	۶	۱۲	۲۹	۵۰	۳۳	تعدد قانونگذار	عملکرد قانون‌گذار	۵
1.05496	4.184	۵	۵	۱۷	۳۷	۶۶	اصلاح مکرر قوانین	قانون‌گذار	۶
0.89792	4.361	۲	۴	۱۳	۳۷	۷۴	حاکمیت قانون (در برابر بی‌توجهی به قانون)	عملکرد مجری قانون	۷
0.82467	4.423	۱	۳	۱۳	۳۶	۷۷	اعمال قانون (اجرا و حسن اجرای قانون)		۸
0.95442	4.138	۲	۷	۱۸	۴۷	۵۶	تساوی ذی‌نفعان در برابر قانون		۹
0.74904	4.469	-	۳	۱۱	۳۸	۷۸	ضمانت اجرای قراردادها		۱۰

۱. طیف لیکرت پرسشنامه به‌صورت روبه‌رو می‌باشد: خیلی زیاد (خ ز)، زیاد (ز)، متوسط (م)، کم (ک)، خیلی کم (خ ک)

انحراف معیار	میانگین	توزیع پاسخ‌ها ^۱					گویه‌های بُعد حقوقی - قضایی	مؤلفه‌ها	ردیف
		خ ک	ک	م	ز	خ ز			
0.84270	4.238	-	۶	۱۶	۴۹	۵۹	عدالت قضایی (دسترسی برابر به نظام قضایی)	عملکرد قضایی	۱۱
0.86145	4.423	-	۶	۱۴	۲۹	۸۱	کیفیت عملکرد قضایی		۱۲
0.82174	3.738	-	۹	۳۸	۶۱	۲۲	حل اختلافات ذی‌نفعان اقتصادی داخلی و خارجی درآوری بین‌المللی		۱۳
1.07692	3.838	۳	۱۳	۳۰	۴۰	۴۴	حسابرسی از مسئولین	عملکرد نظارتی	۱۴
0.95157	4.038	۱	۸	۲۶	۴۵	۵۰	عملکرد نظارتی (نظارت کارآمد، منسجم، مستقل و قوی)		۱۵

در میان مؤلفه‌ها نیز عملکرد مجری قانون دارای بیشترین اثر و عملکرد نظارتی دارای کمترین اثر است. از طرفی به‌منظور بررسی میزان تأثیر بُعد حقوقی - قضایی بر امنیت سرمایه‌گذاری از آزمون «t تک‌نمونه‌ای» استفاده گردید که نتایج آن در جدول زیر ارائه گردیده است. لازم به ذکر است که در بررسی این سؤال، با توجه به دامنه نمره‌گذاری گویه‌ها (۱ تا ۵) و محاسبه نمره کلی این مؤلفه برحسب این دامنه، میانگین فرضی جامعه ۳ در نظر گرفته شده است.

جدول ۵: مقایسه میانگین نظرات خبرگان در خصوص تأثیر مؤلفه‌های بُعد حقوقی - قضایی بر امنیت

سرمایه‌گذاری با میانگین طیف ۵ ارزشی ($m = 3$)

سطح معناداری	t	خطای معیار	انحراف معیار	میانگین	بُعد حقوقی - قضایی
0.000	24.356	۰.04872	۰.55551	4.1867	کل گویه‌ها
مؤلفه‌ها					
0.000	26.216	0.04996	0.56958	4.3096	کیفیت قوانین
0.000	11.250	0.08410	0.95894	3.9462	عملکرد قانون‌گذار
0.000	21.622	0.06235	0.71086	4.3481	عملکرد مجری قانون
0.000	19.667	0.05763	0.65704	4.1333	عملکرد قضایی
0.000	11.407	0.08227	0.93803	3.9385	عملکرد نظارتی

بررسی نتایج ارائه‌شده در جدول فوق، حاکی از آن است که در تأثیر بُعد حقوقی - قضایی بر امنیت سرمایه‌گذاری، تفاوت معناداری بین میانگین نمونه و میانگین فرضی جامعه در سطح معناداری ۰/۰۵ چه در سطح بُعد و چه در سطح مؤلفه‌ها وجود دارد. از

این رو نتایج حاکی از آن است که از دیدگاه خبرگان دانشگاهی، میزان تأثیر بُعد حقوقی - قضایی و مؤلفه‌های پنج‌گانه آن بر امنیت سرمایه‌گذاری در حد بسیار زیاد بوده است. برای اینکه بتوان تصویر بهتری از عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری ارائه داد، لازم است علاوه بر رتبه‌بندی ابعاد، مؤلفه‌ها و گویه‌های هر بُعد نیز در یک تحلیل آماری و مبتنی بر نظر نخبگان، مورد رتبه‌بندی قرار گیرند. به این منظور برای رتبه‌بندی گویه‌ها در بُعد حقوقی - قضایی، از آزمون فریدمن و آماره کای دو استفاده شده است.

رتبه‌بندی گویه‌های بُعد حقوقی - قضایی

آزمون فریدمن در بُعد حقوقی - قضایی، ضمن نشان دادن معناداری رتبه‌بندی گویه‌های این بُعد در سطح $p \leq 0.05$ با توجه با آماره کای دو، به ترتیب گویه‌های ۱۵ گانه این بُعد را به صورت جدول زیر رتبه‌بندی نموده است. طبق جدول زیر، به ترتیب تضمین حقوق مالکیت در رتبه اول، ضمانت اجرای قراردادها در رتبه دوم و کیفیت قوانین - سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری در رتبه سوم قرار دارند.

جدول ۶: رتبه‌بندی عوامل حقوقی - قضایی مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری

رتبه	گویه‌های بُعد حقوقی - قضایی	میانگین رتبه	اولویت	درجه آزادی	کای دو	sig
۱	تضمین حقوق مالکیت	10.09	۱	14	259.876	0.000
۲	ضمانت اجرای قراردادها	9.41	۲			
۳	کیفیت قوانین سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری	9.36	۳			
۴	اعمال قانون (اجرا و حسن اجرای قانون)	9.30	۴			
۵	کیفیت عملکرد قضایی	9.29	۵			
۶	حاکمیت قانون (در برابر بی‌توجهی به قانون)	8.95	۶			
۷	اصلاح مکرر قوانین	8.28	۷			
۸	عدالت قضایی (دسترسی برابر به نظام قضایی)	8.13	۸			
۹	تساوی ذی‌نفعان در برابر قانون	7.74	۹			
۱۰	موانع قانونی سرمایه‌گذاری به‌خصوص خارجی	7.64	۱۰			

sig	کای دو	درجه آزادی	اولویت	میانگین رتبه	گویه‌های بُعد حقوقی - قضایی
			۱۱	7.17	عملکرد نظارتی (نظارت کارآمد، منسجم، مستقل و قوی)
			۱۲	6.88	قوانین مشوق و حمایتی برای سرمایه‌گذاری
			۱۳	6.45	حسابرسی از مسئولین
			۱۴	5.92	تعدد قانونگذار
			۱۵	5.38	حل اختلافات ذی‌نفعان اقتصادی داخلی و خارجی درآوری بین‌المللی

آزمون فریدمن در بُعد حقوقی - قضایی، ضمن نشان دادن معناداری رتبه‌بندی گویه‌های این بعد در سطح $p \leq 0.05$ با توجه با کای دو، به ترتیب مؤلفه‌های پنج‌گانه این بُعد را به‌صورت جدول زیر رتبه‌بندی نموده است. طبق جدول زیر، به ترتیب عملکرد مجری قانون در رتبه اول، کیفیت قوانین در رتبه دوم و عملکرد قضایی در رتبه سوم قرار دارند.

جدول ۷: رتبه‌بندی مؤلفه‌های بعد حقوقی - قضایی مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری

sig	کای دو	درجه آزادی	اولویت	میانگین رتبه	مؤلفه‌های بُعد حقوقی - قضایی
0.000	49.540	4	1	3.65	عملکرد مجری قانون
			2	3.31	کیفیت قوانین
			3	2.82	عملکرد قضایی
			4	2.63	عملکرد قانونگذار
			5	2.60	عملکرد نظارتی

در پی بررسی میزان همبستگی بُعد حقوقی - قضایی با مؤلفه‌ها و گویه‌های مرتبط با آن، از آزمون همبستگی پیرسون^۱ استفاده گردیده است. این آزمون به جهت تعیین میزان رابطه میان بُعد حقوقی - قضایی و مؤلفه‌های مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری و همچنین رابطه میان گویه‌ها با مؤلفه‌های مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری با تست کواریانس در سطح $\alpha \leq 0.05$ انجام و نتایج به‌صورت جداول در ادامه آمده است.

1. PEARSON

جدول ۸: میزان ضریب همبستگی

میزان ضریب همبستگی				
خیلی شدید	شدید	متوسط	ضعیف	خیلی ضعیف
۰/۸۶-۱/۰۰	۰/۶۶-۰/۸۵	۰/۴۶-۰/۶۵	۰/۲۶-۰/۴۵	۰/۰۰-۰/۲۵

بررسی همبستگی مؤلفه‌ها و گویه‌های بُعد حقوقی - قضایی

بر اساس خروجی SPSS و طبق جدول بالا در سطح معنی‌داری ۰/۰۱، بین بُعد حقوقی - قضایی و مؤلفه‌های پنج‌گانه آن حداقل ۰,۵۳ رابطه وجود دارد. چون میزان همبستگی حاصله مثبت و مساوی یک نیست، نوع همبستگی ناقص و مستقیم است؛ یعنی با اطمینان ۰,۹۹ درصد می‌توان ادعا نمود که با افزایش هر کدام از مؤلفه‌ها، عامل حقوقی - قضایی در اثرگذاری بر امنیت سرمایه‌گذاری نیز افزایش می‌یابد و برعکس، یعنی با کاهش هر کدام از مؤلفه‌های ذکرشده، عامل حقوقی - قضایی نیز کاهش خواهد یافت. بیشترین اثرگذاری مربوط به عملکرد مجری قانون و کمترین اثرگذاری مربوط به عملکرد قانونگذار است.

جدول ۹: میزان همبستگی مؤلفه‌ها با بُعد حقوقی - قضایی

سطح معناداری	N	ضریب همبستگی	مؤلفه‌ها	
0.000	126	0.869	عملکرد مجری قانون	بُعد حقوقی - قضایی
0.000	126	0.82	کیفیت قوانین	
0.000	126	0.82	عملکرد قضایی	
0.000	126	0.723	عملکرد نظارتی	
0.000	126	0.533	عملکرد قانونگذار	

در مؤلفه کیفیت قوانین علاوه بر داشتن معناداری همبستگی در سطح ۰,۰۱ درصد، چون میزان همبستگی حاصله مثبت و مساوی یک نیست، نوع همبستگی ناقص و مستقیم است. بیشترین اثر مربوط به تضمین حقوق مالکیت و کمترین اثر مربوط به موانع قانون سرمایه‌گذاری به خصوص سرمایه‌گذاری خارجی است و گویه‌ها اثرات شدیدی بر مؤلفه دارند.

جدول ۱۰: میزان همبستگی مؤلفه با گویه‌ها

سطح معناداری	N	ضریب همبستگی	گویه‌ها	
0.000	۱۲۶	0.73	تضمین حقوق مالکیت (عدم تعرض به سرمایه، سلب مالکیت خصوصی، مصادره اموال)	مؤلفه کیفیت قوانین
0.000	۱۲۶	0.72	کیفیت قوانین سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری (سهولت، پیچیدگی، ثبات، شفافیت، سازگاری)	
0.000	۱۲۶	0.7	قوانین مشوق و حمایتی برای سرمایه‌گذاری (تسهیلات، حمایت‌ها)	
0.000	۱۲۶	0.685	موانع قانونی سرمایه‌گذاری به‌خصوص خارجی	

در مؤلفه عملکرد قانون‌گذار علاوه بر داشتن معناداری همبستگی در سطح ۰,۰۱ درصد، چون میزان همبستگی حاصله مثبت و مساوی یک نیست، نوع همبستگی ناقص و مستقیم است. بیشترین اثر مربوط به تعدد قانون‌گذار و کمترین اثر مربوط به اصلاح مکرر قوانین است و هر دو گویه اثرات خیلی شدیدی بر مؤلفه دارند.

جدول ۱۱: میزان همبستگی مؤلفه با گویه‌ها

سطح معناداری	N	ضریب همبستگی	گویه‌ها	
0.000	۱۲۶	0.898	تعدد قانون‌گذار	مؤلفه عملکرد قانون‌گذار
0.000	۱۲۶	0.891	اصلاح مکرر قوانین	

در مؤلفه عملکرد مجری قانون علاوه بر داشتن معناداری همبستگی در سطح ۰,۰۱ درصد، چون میزان همبستگی حاصله مثبت و مساوی یک نیست، نوع همبستگی ناقص و مستقیم است. بیشترین اثر مربوط به اعمال قانون (اجرا و حسن اجرای قانون) و کمترین اثر مربوط به ضمانت اجرای قراردادها است و گویه‌ها اثرات شدید و بسیار شدید بر مؤلفه دارند.

جدول ۱۲: میزان همبستگی مؤلفه با گویه‌ها

سطح معناداری	N	ضریب همبستگی	گویه‌ها	
0.000	۱۲۶	0.897	اعمال قانون (اجرا و حسن اجرای قانون)	مؤلفه عملکرد مجری قانون
0.000	۱۲۶	0.879	حاکمیت قانون (در برابر بی‌توجهی به قانون)	
0.000	126	0.777	تساوی در برابر قانون (سرمایه‌گذار داخلی - خارجی، خصوصی - دولتی)،	
0.000	126	0.765	ضمانت اجرای قراردادها	

در مؤلفه عملکرد قضایی علاوه بر داشتن معناداری همبستگی در سطح ۰,۰۱ درصد، چون میزان همبستگی حاصله مثبت و مساوی یک نمی‌باشد، نوع همبستگی ناقص و مستقیم است. بیشترین اثر مربوط به کیفیت عملکرد قضایی و کمترین اثر مربوط به حل اختلافات ذی‌نفعان اقتصادی داخلی و خارجی در داوری منازعات بین‌المللی می‌باشد و گویه‌ها اثرات شدید بر مؤلفه دارند.

جدول ۱۳: میزان همبستگی مؤلفه با گویه‌ها

سطح معناداری	N	ضریب همبستگی	گویه‌ها	
0.000	۱۲۶	0.84	کیفیت عملکرد قضایی (فساد، امنیت، شفافیت، قاطعیت، کارآمدی)	مؤلفه
0.000	۱۲۶	0.834	عدالت قضایی (دسترسی برابر به سامانه قضایی)	عملکرد
0.000	۱۲۶	0.663	حل اختلافات ذی‌نفعان اقتصادی داخلی و خارجی در داوری منازعات بین‌المللی	قضایی

در مؤلفه عملکرد نظارتی علاوه بر داشتن معناداری همبستگی در سطح ۰,۰۱ درصد، چون میزان همبستگی حاصله مثبت و مساوی یک نمی‌باشد، نوع همبستگی ناقص و مستقیم است. بیشترین اثر مربوط به حسابرسی از مسئولین و کمترین اثر مربوط به عملکرد نظارتی (نظارت کارآمد، منسجم، مستقل و قوی) می‌باشد و گویه‌ها اثرات خیلی شدیدی بر مؤلفه دارند.

جدول ۱۴: میزان همبستگی مؤلفه با گویه‌ها

سطح معناداری	N	ضریب همبستگی	گویه‌ها	
0.000	۱۲۶	0.934	حسابرسی از مسئولین	مؤلفه عملکرد
0.000	۱۲۶	0.915	عملکرد نظارتی (نظارت کارآمد، منسجم، مستقل و قوی)	نظارتی

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

نتیجه‌گیری

پایه‌گذاری سازمان‌ها و نهادهای قانونی مناسبی که زمینه‌ساز رقابت آزاد و مشروع باشند و به صورت باثبات و غیرنوسانی به فعالیت بپردازند، می‌تواند سبب تشویق به سرمایه‌گذاری چه داخلی و چه در سطح خارجی گردد که این سرمایه‌گذاری‌ها می‌تواند یگانه‌شویه تأمین اهداف اقتصادی و رفاهی مردم قلمداد گردد. برخی از قوانین به دلیل اینکه در صدد راهبری و هدایت فعالیت‌های رسمی اقتصادی و نیز کنترل و تنظیم بازارهای اقتصادی بوده و در صدد قانونمند کردن جوانب مختلف فعالیت‌های سرمایه‌گذاری در قالب بنگاه و یا شرکت‌های اقتصادی هستند، بر سرمایه‌گذاری‌های داخلی و گاهی خارجی مؤثر می‌باشند. لازم است به این نکته توجه شود که برخی از این قوانین اثر مستقیم بر میزان سرمایه‌گذاری خارجی و یا داخلی در کشور دارند و برخی دیگر بر امنیت سرمایه‌گذاری مؤثر می‌باشند. قاعدتاً قوانینی که باعث بلا تکلیفی و عدم اطمینان خاطر سرمایه‌گذار بوده و فرآیند سرمایه‌گذاری تا رسیدن به سود را برای سرمایه‌گذاری سخت و پیچیده می‌کنند و نیز سرمایه‌گذار را در فرآیند سرمایه‌گذاری نسبت به آینده نگران می‌کنند، بر امنیت سرمایه‌گذاری اثر خواهند داشت و قوانینی که سرمایه‌گذاری را از طریق کاهش هزینه‌ها و افزایش سودآوری برای سرمایه‌گذار جذاب می‌کنند، بر میزان کمی سرمایه‌گذاری و نه امنیت خاطر سرمایه‌گذار مؤثر خواهند بود.

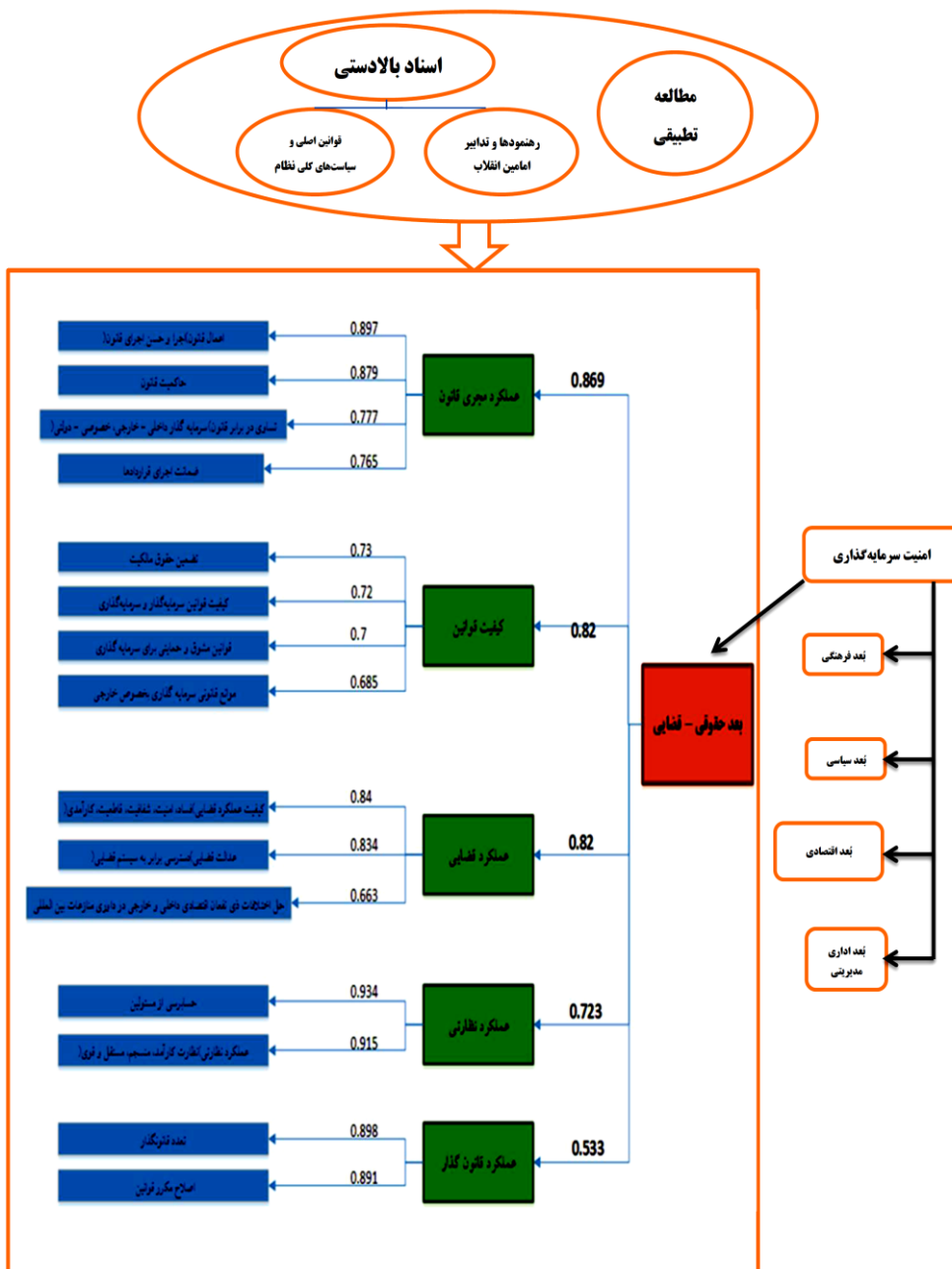
با توجه به یافته‌های تحقیق از بررسی نتایج تحلیل آماری کمی، در خصوص بُعد اقتصادی و اولویت‌بندی مؤلفه‌ها و گویه‌ها، حاکی از آن است که در تأثیر بُعد حقوقی - قضایی مذکور بر تأمین امنیت سرمایه‌گذاری، تفاوت معناداری بین میانگین نمونه و میانگین فرضی جامعه در سطح معناداری ۰/۰۵ وجود داشته است. به این معنا که از دیدگاه نخبگان دانشگاهی، میزان تأثیر بُعد حقوقی - قضایی بر امنیت سرمایه‌گذاری در حد بسیار زیاد بوده است. به طوری که در بُعد حقوقی - قضایی، به ترتیب مؤلفه‌های عملکرد مجری قانون در رتبه اول، کیفیت قوانین در رتبه دوم و عملکرد قضایی در رتبه سوم قرار دارند و در خصوص گویه‌ها، به ترتیب تضمین حقوق مالکیت در رتبه اول، ضمانت اجرای قراردادها در

رتبه دوم و کیفیت قوانین سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری در رتبه سوم قرار دارند. مدل ارائه شده بومی تأمین امنیت سرمایه‌گذاری با تأکید بر بُعد حقوقی - قضایی، نشان می‌دهد که برای تأمین امنیت سرمایه‌گذاری، پنج مؤلفه مؤثر می‌باشند که عبارت‌اند از: کیفیت قوانین، عملکرد قانون‌گذار، عملکرد مجری قانون، عملکرد نظارتی و عملکرد قضایی که در این مدل، میزان تأثیرگذاری هر کدام از این مؤلفه‌ها و ۱۵ گویه (شاخص) احصایی بر یکدیگر و بر بُعد حقوقی - قضایی به تصویر کشیده شده است.

نکته مهم در بُعد حقوقی این است که قوانین ناظر بر امنیت سرمایه‌گذاری مانع و مخل امنیت سرمایه‌گذاری نمی‌باشند و زمینه حقوقی مناسبی برای ایجاد حس امنیت در سرمایه‌گذاران خارجی وجود دارد؛ اما قوانین و مقررات داخلی ناظر بر سرمایه‌گذاران و کارآفرینان در برخی از موارد ایراداتی دارد که لازم است اصلاحات لازم صورت بگیرد.

جدول ۱۵: جمع‌بندی مؤلفه‌های اقتصادی مؤثر بر تأمین امنیت سرمایه‌گذاری

بُعد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها
حقوقی - قضایی	عملکرد مجری قانون	۱- اعمال قانون (اجرا و حسن اجرای قوانین)؛ ۲- حاکمیت قانون؛ ۳- تساوی در برابر قانون (سرمایه‌گذاری داخلی، خارجی، خصوصی - دولتی)؛ ۴- ضمانت اجرای قراردادها.
	کیفیت قوانین	۱- تضمین حقوق مالکیت؛ ۲- کیفیت قوانین سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری؛ ۳- قوانین مشوق و حمایتی برای سرمایه‌گذاری؛ ۴- موانع قانونی سرمایه‌گذاری به‌ویژه خارجی.
	عملکرد قضایی	۱- کیفیت قضایی (فساد، امنیت، شفافیت، قاطعیت، کارآمدی)؛ ۲- عدالت قضایی (دسترسی برابر به نظام قضایی)؛ ۳- حل اختلاف ذی‌نفعان اقتصادی داخلی و خارجی و داوری منازعات بین‌المللی.
	عملکرد نظارتی	۱- حساسی از مسئولین؛ ۲- نظارت کارآمد، منس، مستقل و قوی.
	قانون‌گذار	۱- تعدد قانون‌گذار؛ ۲- اصلاح مکرر قوانین.

الگوی بومی تأمین امنیت سرمایه‌گذاری با تأکید بر بُعد حقوقی - قضایی

پیشنهاد

۱- اهمیت سایر عوامل و میزان تأثیرگذاری بالای آنها بر تأمین امنیت سرمایه‌گذاری از جمله مواردی است که باید به آنها توجه ویژه کرد و تنها بُعد اقتصادی پاسخگوی تأمین امنیت سرمایه‌گذاری نخواهد بود. در نتیجه به محققین آینده پیشنهاد می‌شود ابعاد دیگری شامل بُعد سیاسی، اداری - مدیریتی، اجتماعی - فرهنگی، بین‌المللی و ... در اتخاذ تأمین امنیت سرمایه‌گذاری را نباید از نظر دور داشت.

۲- در خصوص حقوق مالکیت لازم است در قوانین و مقررات به خصوص قوانین ناظر بر جذب سرمایه‌های خارجی و نیز قوانین ورشکستگی و پرداخت دیون، اصلاحات لازم دیده شده و به صورت جدی برای اجرای دقیق قانون تدبیر شود.

۳- اولویت‌بندی مؤلفه‌های بُعد حقوقی - قضایی به ترتیب: تضمین حقوق مالکیت در رتبه اول و کیفیت قوانین ناظر بر سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری، حاکمیت قانون، اعمال قانون و کیفیت عملکرد قضایی در رتبه دوم و ضمانت اجرای قراردادها در رتبه سوم است. این اولویت‌بندی نشان می‌دهد بسترهای حقوقی - قضایی برای سرمایه‌گذاری در حد مورد انتظار وجود دارد، اما این عمل به قوانین و اجرای مجدانه قانون است که لازم است راهبرد اصلی قوای انتظامی و تقنینی باشد. از این رو مسئولیت سنگین‌تر بر دوش دستگاه‌های نظارتی و دیوان‌های محاسباتی و دادگستری است که باید روی این نهادها سرمایه‌گذاری بیشتری صورت گیرد.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- بیانات و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)؛
- اخوی، آ (۱۳۷۲)، «تجارت بین‌الملل، استراتژی بازرگانی و توسعه اقتصادی»، تهران، مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- برانسون، و (۱۳۷۸)، «تئوری و سیاست‌های اقتصاد کلان، ترجمه عباس شاکری، تهران، نشر نی.
- برنسون، ویلیام اچ (۱۳۸۶)، «تئوری و سیاست‌های اقتصاد کلان»، ترجمه عباس شاکری، چاپ دهم، تهران، نشر نی.
- تفضلی، فریدون (۱۳۷۵)، «نظریه‌ها و سیاست‌های اقتصاد کلان»، تهران، نشر نی.
- تقوی، مهدی (۱۳۸۳)، «نظریه ادوار تجاری»، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، چاپ اول، تابستان ۱۳۸۳.
- جلال‌آبادی، اسدالله (۱۳۸۵)، «بررسی نقش امنیت، قوانین و مقررات و توسعه بازارهای مالی بر سرمایه‌گذاری»، تهران، مجله مجلس و پژوهش، سال ۱۳، شماره ۵۲، پاییز ۱۳۸۵.
- چینی، حبیب (۱۳۸۲)، «امکانات، محدودیت‌ها، فرصت‌ها و تهدیدات در برابر امنیت اقتصادی»، چاپ اول، تهران، مجموعه مقالات همایش راه‌کارهای توسعه امنیت اقتصادی، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- حسین‌زاده بحرینی، محمدحسین (۱۳۸۳)، «عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در ایران»، دوفصلنامه جستارهای اقتصادی، سال اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۸۳.
- ختایی، محمود و سیفی‌پور، رؤیا (۱۳۸۴)، «اثر نرخ سود تسهیلات بانکی بر سرمایه‌گذاری در اقتصاد ایران»، فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی، سال ۵، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۴.
- دوانی، غلامحسین (۱۳۷۹)، «پیامدهای فرار سرمایه و راه‌های جذب ایرانیان مقیم خارج»، تهران، مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
- رهبر، فرهاد و مظفری خامنه، فرشید (۱۳۸۶)، «زمینه‌های افزایش امنیت سرمایه‌گذاری و تأثیر آن بر رشد اقتصادی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال هشتم، شماره ۳۰، تابستان و پاییز ۱۳۸۶.
- رهبر، فرهاد؛ مظفری خامنه، فرشید و محمدی، شاپور (۱۳۸۶)، «موانع سرمایه‌گذاری و تأثیر آن بر رشد اقتصادی در ایران»، مجله تحقیقات اقتصادی، زمستان ۱۳۸۶، شماره ۸۱.
- ریاضی، وحید (۱۳۹۷)، «الگوی بومی تأمین امنیت سرمایه‌گذاری با تأکید بر بُعد اقتصادی»، تهران، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، پژوهشگاه امنیت ملی.

- سعادت‌مهر، مسعود (۱۳۹۰)، «بررسی تأثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری خصوصی در ایران»، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال اول، شماره دوم.
- شاه‌حسینی، سمیه و عطایی، امید (۱۳۸۶)، «امنیت اقتصادی»، مرکز پژوهش‌های مجلس، دفتر مطالعات اقتصادی، شماره ۸۸۴۷، بهمن ۱۳۸۶.
- عزتی، مرتضی و دهقان، محمدعلی (۱۳۸۷)، «امنیت اقتصادی در ایران»، تهران، مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، زمستان ۱۳۸۷.
- عمید، حسن (۱۳۸۹)، «فرهنگ آنلاین فارسی عمید»، (www.vajeyab.com).
- قاسمیان، سلیمان (۱۳۸۲)، «نگاهی به مفهوم امنیت اقتصادی و نقش آن در توسعه اقتصادی»، مجموعه مقالات همایش راهکارهای توسعه امنیت اقتصادی، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، چاپ اول.
- فرح‌پور، مجید (۱۳۸۴)، «فقر، فساد و تبعیض، موانع توسعه در ایران»، تهران، انتشارات رسا.
- میرمعزی، سیدحسین (۱۳۹۰)، «نظام اقتصادی اسلام»، چاپ اول، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- نحلی، سید رضا (۱۳۹۱)، «تحلیل تأثیر مخارج دولت بر شاخص توسعه انسانی استان‌ها با استفاده از مدل داده‌های تابلویی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد، دانشگاه امام صادق (ع).
- هادی‌زنور، بهروز (۱۳۸۲)، «تجربه سیاست‌های صنعتی در ایران (۱۳۸۰-۱۳۷۴)»، تهران، انتشارات مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، چاپ اول.
- هژبرکیانی، کامبیز و ناهیدی، محمدرضا (۱۳۹۰)، «تأثیر بهره‌وری نیروی کار، امنیت سرمایه‌گذاری، نرخ ارز و شرایط تجاری بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران در شرایط ثبات و بی‌ثباتی»، مجله مدیریت بهره‌وری (فراسوی مدیریت)، بهار ۱۳۹۰، دوره ۴، شماره ۱۶، ۲۲۲-۱۷۳.

الف. منابع انگلیسی

- Kaufmann, Daniel, kraay, aart, lobaton, pablozoido, 1999, governance matters, world bank press
- Kharlamova, Ganna , 2014, Investment Security of Industries: Rating Assessment (Case of Ukraine), Procedia Economics and Finance, Volume 16, Pages 657-668.
- Khan M. & C. Reinhart (1990), Private investment & economic growth in developing countries.
- Lin Nan(2004), Social Capital: A Theory of Social Structure and Action, Cambridge University Press
- Poirson, helen, 1998, economic security, private investment and growth in developing countries, IMF working paper WP, 9814

